Till riksdagens förvaltningsutskott

Utlåtande gällande RP 122/2022 gällande förslag till lag om ersättning till statsanställda för olycksfall som inträffat under förhållanden som hänför sig till distansarbete

Enligt självstyrelselagen för Åland 3 § företräds Ålands befolkning i fråga om självstyrelsen av Ålands lagting och enligt samma lags 18 § har landskapet lagstiftningsbehörighet bland annat i fråga om lagtingets organisation och uppgifter samt val av lagtingets ledamöter.

I likhet med riksdagsledamöterna innehar lagtingsledamöterna en särskild ställning på grund av sitt uppdrag. Bestämmelser är för riksdagsledamöternas del intagna i grundlagen. Enligt 29 § grundlagen ska riksdagsledamöterna följa grundlagen och är inte bundna av andra bestämmelser. Ledamöternas yttrandefrihet ska dessutom vara garanterad och de ska inte kunna hindras att utföra sitt uppdrag. Eftersom grundlagens bestämmelser uttryckligen reglerar riksdagsledamöternas ställning omfattar de inte lagtingsledamöterna.

Lagtingsledamöternas ställning har ansetts höra samman med lagstiftningen om lagtingets organisation och uppgifter som med stöd av 18 § 1 punkten i 1991 års självstyrelselag har kunnat antas av lagtinget. Motsvarande behörighet fanns också i de två föregående självstyrelselagarna där det angavs att bestämmelser om landstingets organisation utfärdas genom landskapslag.

Gränserna för landskapets behörighet att besluta om lagtingsledamöternas ställning framgår indirekt av de lagtingsbeslut om antagna landskapslagar som har kunnat träda i kraft samt av de utlåtanden som Ålandsdelegationen och högsta domstolen gett i samband med lagstiftningskontrollen av dem. Lagtingets behörighet att lagstifta om lagtingsledamöternas ställning har i lagstiftningskontrollen av landskapslagar ansetts vara vidare än vad ordalydelsen i 18 § 1 punkten i 1991 års självstyrelselag ger uttryck för. Lagtinget har enligt utlåtandena ansetts vara fri att anta egna bestämmelser om lagtinget och lagtingsledamöterna. Landskapets behörighet att lagstifta om lagtingsledamöterna har beaktats även när bestämmelser om riksdagsledamöternas ställning antagits inom andra lagar än grundlagen på områden som hör till rikets behörighet. Riksdagen har till exempel inte nämnt lagtingsledamöterna i inkomstskattelagen (1535/1992, se 70 §). Lagtinget har också behörighet att lagstifta om straff för en lagtingsledamot.

Bestämmelser om lagtingsledamöternas särskilda ställning finns huvudsakligen i lagtingsordningen för Åland (Ålands författningssamling 97/2011). Lagtingsordningen innehåller bestämmelser om lagtingsledamöternas uppdrag samt om rättigheter och skyldigheter som har samband med deras uppdrag som lagtingsledamöter. Bestämmelserna gäller till exempel lagtingsledamöternas oberoende, rätten att yttra sig och uppträda, befrielse eller skiljande från uppdraget, jäv, rätten till arvode och kostnadsersättningar samt immunitet. Motsvarande bestämmelser finns också i äldre landstingsordningar som antagits med stöd av tidigare självstyrelselagar. En del av lagtingsledamöternas rättigheter och skyldigheter hör dock hemma i annan lagstiftning. Sådan lagstiftning kan gälla lagtingsledamöternas ekonomiska och sociala förmåner och bestämmelser om skydd i arbetet. Inom några områden har lagtinget inte använt sig av sin lagstiftningsbehörighet. Så är fallet i fråga om lagtingsledamöternas skydd vid olycksfall och sjukdom. Hitintills har lagtingsledamöternas skydd istället lösts med hjälp av försäkringar. Det faktum att lagtinget inte till fullo har utnyttjat sin lagstiftningsbehörighet påverkar inte gränserna för behörigheten.

I samband med den pågående översynen av självstyrelselagen har behovet av att klargöra behörighetsgränserna och att kodifiera praxis från lagstiftningskontrollen diskuterats. Behovet förstärks av att lagtinget har valt helt andra lösningar för lagtingsledamöternas kostnadsersättningar, socialskydd och pension än vad som gäller för riksdagsledamöterna. I flera avseenden skulle lagtingets behörighet därför behöva förtydligas i självstyrelselagen så att det tydligt framgår att lagtinget kan besluta om likvärdig trygghet, förmåner och skyldigheter för lagtingsledamöterna som riksdagsledamöterna redan har.

I sammanhanget kan det noteras att lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar ändrades på basen av regeringens proposition RP 171/2017 rd på så sätt att lagens tillämpningsområde vidgades till att omfatta även lagtingets ledamöter. Ändringen förefaller ha vidtagits helt utan inblandning från lagtinget eller landskapsregeringen vilket inte är förenligt med självstyrelselagens 28 § 2 mom.

Detta utlåtande har behandlats i lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd.

Slutsats
Eftersom lagtingsledamöternas ställning hör till lagtingets lagstiftningsbehörighet bör 1 § 4 punkten Lag om ersättning till statsanställda för olycksfall som inträffat under förhållanden som hänför sig till distansarbete, ändras så att lagen inte tillämpas på ledamöter av Ålands lagting. Även lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar bör ändras på motsvarande sätt.
Det finns behov att i självstyrelselagen ytterligare klargöra att bestämmelser om lagtingets ledamöter hör till lagtingets lagstiftningsbehörighet.

Mariehamn den 4 november 2022

Talman Bert Häggblom

Lagtingsdirektör Susanne Eriksson